

Studie/články – varia (Studies – Varia)

Duchovní péče v mimořádných situacích (Notfallseelsorge) a její praktická a biblicko-teologická východiska¹

Jana Maryšková

Úvod

Péče o bližního v nouzi, tedy o „každého, kdo mne potřebuje a komu mohu pomoci“² v obtížné životní situaci „tady a teď“, vždy patřila a patří k základním úkolům církve. Církev „v chudých a trpících vidí obraz svého chudého a trpícího zakladatele. Snaží se zmírnit jejich bídu a chce v nich sloužit Kristu.“³ Když „církev vychází v ústřety lidem v utrpení a v jejich potřebách, a to i v potřebách materiální povahy“⁴ naplňuje službu lásky (*caritas*) k bližnímu. Láska k bližnímu je – podobně jako naslouchání Božímu slovu a slavení svátostí – místem setkání s Bohem,⁵ neboť „v tom nejmenším se setkáváme se samotným Ježíšem a v Ježíšovi potkáváme Boha (srov. Mt 25, 31–46).“⁶ Tato láska – zakotvena v trojiční lásce, usilující o dobro člověka, o jeho pokrok v různých oblastech života a lidské činnosti – má povahu služby (*diakonia*), kterou církev uskutečňuje zejména prostřednictvím pomoci lidem v nouzi a obtížné životní situaci, a to nejen uvnitř církve, nejen vůči těm, kteří „patří do rodiny víry“ (Ga 6,10), ale i s přesahem za hranice církve. Církev považuje „(...) díla lásky k bližnímu za svou povinnost a nezczitelné právo. Proto má (...) v neobyčejné úctě milosrdnou lásku vůči chudým a nemocným i takzvaná charitativní díla a vzájemnou pomoc k ulehčení lidské bídy všeho druhu.“⁷

Jednou z oblastí, v níž je církev diakonicky přítomna ve společnosti, je pomoc v situacích nečekané a náhlé nouze, jako je např. individuální či hromadné neštěstí, živelní katastrofy apod., a to v podobě takzvané Notfallseelsorge, která je poskytována v německy mluvících zemích. V České republice zatím obdobná služba církve člověku v nouzi realizována není, i když problematika duchovní péče při tzv. mimořádných událostech byla i u nás diskutována. Cílem článku je přiblížit tento typ křesťanské⁸ duchovní péče v českém prostředí s využitím nejnovější německojazyčné

1 Tento článek vznikl za finanční podpory Grantové agentury Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, projekt 157/2016/H, „Kontexty současné teologie“.

2 *Deus caritas est*, 15.

3 *Lumen gentium*, 8.

4 *Deus caritas est*, 19.

5 Srov. tamtéž, 16.

6 Tamtéž, 15.

7 *Apostolicam actuositatem*, 8.

8 Osoby poskytující duchovní péči v mimořádných situacích nejsou jen křesťané, ale i muslimové, srov. např. © CHRISTLICH-ISLAMISCHE GESELLSCHAFT, Notfallseelsorge für Muslime und mit Muslimen (on-line), dostupné na: http://www.chrislages.de/seelsorge_2009.htm, citováno dne 25. 02. 2017; dále srov. © Muslimische Notfallseelsorge. Wir sind für Sie da! (on-line), dostupné na: <http://islam-seelsorge.ch/>, citováno dne 25. 02. 2017. V tomto článku je pojednáno o křesťanské duchovní péči v mimořádných situacích.

literatury jak katolické, tak protestantské provenience,⁹ neboť duchovní péče v mimořádných situacích je založena na ekumenické bázi, a to jednak představením duchovní péče v mimořádných situacích v německé jazykové oblasti, dále stručným přehledem situace v České republice až k biblicko-teologické argumentaci. S ohledem na limitovaný rozsah článku mohou být uvedeny pouze hlavní aspekty této problematiky, pro podrobnější informace o Notfallseelsorge lze odkázat k použité odborné literatuře.

1. Duchovní péče v mimořádných situacích (Notfallseelsorge) a její praktické aspekty

Duchovní péče v mimořádných situacích je pomocí lidem (věřícím i nevěřícím), kteří jsou neočekávaně a náhle konfrontováni s umíráním a se smrtí; je zvěstováním Boží blízkosti a lásky k člověku, a to i v těchto mezních životních situacích. Je stará jako církev sama – zaměřuje se na radostnou zvěst a činy Ježíše Krista, který neprochází kolem člověka v nouzi, aniž by ho tato nouze nechala netečným. Duchovní péče v mimořádných situacích tak od biblických dob patří k identitě církve, resp. církví, k jejich vlastnímu, původnímu a nejnvtřnějšímu úkolu. Církev prostřednictvím duchovní péče v mimořádných situacích bere vážně svůj úkol pomáhat lidem v nouzi, „zkoumat znamení doby a vykládat je ve světle evangelia (...), tedy poznávat a chápat svět, v němž žijeme, jeho očekávání, touhy a často i dramatičnost“ (GS 4).¹⁰

1.1 Terminologické vymezení

Duchovní péče v mimořádných situacích, německy Notfallseelsorge, je termín, který v českém prostředí zatím nemá jednoznačný ekvivalent. Lze jej přeložit např. spojením tísňová pastorační intervence, pastorační intervenční péče a celou řadou dalších. S německým výrazem Notfallseelsorge (doslova „péče o duši v případě nouze“) v češtině koresponduje jako jeden z možných překladů duchovní péče v mimořádných situacích, který je pro účely tohoto článku použit. Notfallseelsorger/Innen pak jsou označeni jako osoby poskytující duchovní péči v mimořádných situacích, ať už se jedná o duchovní či laiky.

Ačkoli je v českém prostředí zavedený termín „mimořádná událost“, kterým se rozumí „škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací“¹¹, není tento termín k překladu Notfallseelsorge použit, neboť události, které výše uvedená definice postihuje, se plně nekryjí s těmi situacemi, v nichž je Notfallseelsorge poskytována. Z tohoto důvodu je pro německý výraz Notfallseelsorge zvolen překlad duchovní péče v mimořádných situacích. Mimořádnou situací se rozumí situace nouze (Notfall) vzniklá nejen z příčin výše uvedených, ale i např. smrtí následkem infarktu, suicidia apod., jak bude ostatně uvedeno níže. Právě tyto všednodenní situace charakterizují vlastní působení duchovní péče v mimořádných situacích.

1.2 Co je duchovní péče v mimořádných situacích (Notfallseelsorge)

Duchovní péče v mimořádných situacích vznikla v německy mluvících zemích jako „první pomoc pro duši“ lidem zasaženým neočekávaným a náhlým individuálním či hromadným neště-

9 Vedle uvedených publikací lze dále zmínit knihu Thomase ZIPPERTA, *Notfallseelsorge. Grundlegungen – Orientierungen – Erfahrungen*, 1. vyd., Heidelberg: Universitätsverlag Winter GmbH Heidelberg, 2006, 272 s.

10 Srov. Kai HERBERHOLD, „Ich kenne ihr Leid“ (Ex 3,7): Notfallseelsorge in Deutschland, in: *Studien zur Theologie und Praxis der Caritas und Sozialen Pastoral*, sv. 29, ed. Klaus BAUMANN – Ursula NOTHELLE-WILDFEUER, Würzburg: Echter, 2014, s. 149–150.

11 Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.

stím.¹² Je službou církve člověku v situaci akutní osobní nouze zaměřenou na tři skupiny osob: lidi postižené katastrofami, nehodami, neštěstím apod. (v německé jazykové oblasti označení jako tzv. primárně postižení – primär Geschädigte); očitě svědky těchto událostí, pozůstalé, přeživší a příbuzné tzv. primárně postižených (tzv. sekundárně postižení – sekundär Geschädigte) a v neposlední řadě na pomáhající (duchovní podpora členů složek integrovaného záchranného systému). Duchovní péče v mimořádných situacích je založena na ekumenické spolupráci, mezináboženské otevřenosti a citlivosti vůči kulturním specifikům postižených. Službu poskytují křesťané, a to jak duchovní, tak speciálně vyškolení křesťané – laici jakožto dobrovolníci, kteří mohou být součástí multiprofesionálních týmů krizové intervence.¹³

Osoby poskytující duchovní péči v mimořádných situacích jsou vyškoleny v krizové intervenci, ve své práci integrují poznatky z psychologie či psychoterapie a mají zpravidla profesní zkušenosti z příbuzných oborů: medicíny, práce u policie, linek bezpečí či hospiců.¹⁴ Při pomoci postiženým akcentují jejich spirituální dimenzi jako podpůrný a posilující vnitřní zdroj pomáhající při zvládnání krize a integrace osobnosti. Pomáhají postiženým při hledání toho, co jim může poskytnout oporu, bezpečí, jistotu, naději a útěchu, a to za pomoci rituálů křesťanských tradic (modlitba, zpověď, pomazání nemocných, požehnání, křest v nebezpečí smrti apod.). Vždy přitom respektují víru a světonázor postiženého a dbají na zachování jeho důstojnosti.¹⁵ Spolupracují s místními složkami IZS, které je v případě potřeby kontaktují, i s dalšími organizacemi dané země, jako je např. Červený kříž, Maltéžská pomoc, se společnostmi paliativní medicíny a paliativní péče a celou řadou dalších. Tam, kde v důsledku tragické události není možné využít podpory rodiny, kde chybí sociální vazby, navazují spolupráci s církevními i necírkevními organizacemi – s psychology, terapeuty, hospici, poradci pro pozůstalé, s místními poradenskými centry Charity, Diakonie atp.¹⁶

V německy mluvících zemích je duchovní péče v mimořádných situacích založena na vzájemné spolupráci církvi a složek IZS. Ve Švýcarsku je tato spolupráce realizována na kantonální, diecézní a celostátní (schweizerische) úrovni, zaštiťujícím orgánem je Arbeitsgemeinschaft Notfallseelsorge Schweiz (AG NFS CH).¹⁷

Ve Spolkové republice Německo se duchovní péče v mimořádných situacích uskutečňuje rovněž na více úrovních. Existují zde dvě úzce spolupracující organizace – Konferenz der katholischen Notfallseelsorgerinnen und Notfallseelsorger a Konferenz Evangelische Notfallseelsorge (KEN). Katolická církev má v současné době v KEN svého zástupce, pověřeného Německou biskupskou konferencí. Důležitá je spolupráce zejména s HZS a záchrannou službou, kterou zajišťuje ekumenická společnost Arbeitsgemeinschaft Seelsorge in Feuerwehr und Rettungsdienst (AGS).¹⁸

Také v Rakouské republice je duchovní péče v mimořádných situacích ekumenická a interkonfesionální. Je realizována Evangelickou církví a. v. v Rakousku ve spolupráci s římsko-katolic-

12 Ve Spolkové republice Německo byly první kroky k vytvoření dnešní Notfallseelsorge učiněny po leteckém neštěstí v Hamburku v roce 1962. Srov. Günter LEHNER et al., *Notfallseelsorge: Von der Initiative zur Institution*, Kassel: Die Akademie Bruderhilfe- Pax-Familienfürsorge, 2009, s. 5.

13 Srov. tamtéž, s. 4–9; dále srov. © NOTFALLSEELSORGE IN ÖSTERREICH, Über uns – Informationsblatt (online), dostupné na: <http://www.notfallseelsorge.at/>, citováno dne 18. 06. 2016.

14 V České republice lze analogicky odkázat např. na činnost nemocničních kaplanů, kteří ve své práci rovněž integrují poznatky z medicíny (někteří nemocniční kaplani jsou lékaři), psychoterapie či z kurzu krizové intervence, který je jako jeden z kvalifikačních předpokladů uveden v Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví z roku 2006, jejíž Dodatek z roku 2011 řadí ke kvalifikačním předpokladům např. kurz komunikace v obtížných situacích.

15 Srov. LEHNER et al., *Notfallseelsorge*, s. 9, 12.

16 Srov. tamtéž, s. 18.

17 Srov. © NOTFALLSEELSORGE SCHWEIZ, Einleitung (online), dostupné na: <http://www.notfallseelsorge.ch/arbeitsgemeinschaft-notfallseelsorge-schweiz/einleitung>, citováno dne 19. 06. 2016.

18 Srov. © NOTFALLSEELSORGE IN DEUTSCHLAND, Informationen über die Notfallseelsorge (online), dostupné na: <http://www.notfallseelsorge.de/old/info.htm>, citováno dne 19. 06. 2016.

kými diecézemi. Tyto církve zastupuje v každodenní činnosti Gesamtleitung der Evangelischen Notfallseelsorge a Konferenz der Diözesanbeauftragten für die röm.-kath. Notfallseelsorge. I zde je kladen důraz na výměnu zkušeností s duchovními a kaplany Červeného kříže, HZS, policie a armády.¹⁹

1.3 Principy duchovní péče v mimořádných situacích a důvody pro její vyžádání

Duchovní péče v mimořádných situacích je v německojazyčné oblasti založena na pěti principech. Prvním z nich je výše zmíněný **princip spolupráce**. Duchovní péče v mimořádných situacích je zakotvena v církevních strukturách a úzce spolupracuje se složkami IZS i dalšími poskytovateli služeb jako je Charita, Diakonie, sociální služby apod., neboť jen při vzájemné spolupráci je možné získat představu o požadavcích jedné a možnostech druhé strany tak, aby v daném regionu, diecézi probíhala pomoc člověku v nouzi ve vzájemné součinnosti a nikoli „vedle sebe“. Podle Thomase Zipperta je konstitutivní, že je duchovní péče v mimořádných situacích realizována ve spolupráci se ZZS, HZS a policií, neboť je třeba mít na zřeteli jak pomoc lidem v nouzi, která je od samého počátku součástí křesťanské tradice, tak rámcové podmínky, v nichž se dnes duchovní péče v mimořádných situacích uskutečňuje.²⁰

Druhým principem je **princip kolejality a regionality** zajišťující dosažitelnost této pomoci. Cílem je zajistit takovou organizaci duchovní péče v mimořádných situacích na místní či regionální úrovni, aby mohla být garantována dostupnost této služby 24 hodin denně. Třetím principem je **princip vazby na náboženskou obec a princip ekumeny**. Duchovní péče v mimořádných situacích nenahrazuje pastorační úlohu farnosti či sboru, ale vychází z ní a opět do ní ústí. V případě mimořádné situace je proto jako první na místo povolán příslušný místní duchovní. Není-li dosažitelný, je na místo vyslána osoba pověřená duchovní péčí v mimořádných situacích, která místního duchovního po zásahu neprodleně informuje, aby mohl – projeví-li o to postižené osoby zájem – tyto následně doprovázet. Spolupráce probíhá na ekumenické bázi tak, aby bylo při následném doprovázení např. možné vyhovět přání zasažené osoby ohledně konfese doprovázejícího. Čtvrtým principem je **princip dobrovolnosti**. Duchovní péče v mimořádných situacích je sice součástí „normální“ pastorační úlohy církví, ne každý člověk je však schopen okamžitě, v kteroukoli denní i noční hodinu zasahovat u mimořádných situací. Je proto třeba rozpoznat limity osob poskytujících duchovní péči v mimořádných situacích a vědět, na koho se lze obrátit o pomoc, je-li konkrétní situace nad síly pomáhajícího. Účast na zásahu se proto musí řídit principem dobrovolnosti. Konečně posledním, pátým principem je **princip profesionality**. Tento princip vychází ze skutečnosti, že duchovní péče v mimořádných situacích je poskytována v kontextu zásahu složek IZS a proto je – podobně jako v jiných oblastech (např. duchovní péče v nemocnicích či na telefonních linkách) – důležitá příprava na určité situace a znalost postupu zasahujících složek. Ta umožňuje osobám poskytujícím duchovní péči v mimořádných situacích zachovat v těchto situacích klid, jednat přiměřeně a poskytovat profesionální duchovní péči. To vyžaduje nejen vstupní vzdělání a výcvik, ale i průběžné další vzdělávání. Při zásahu pak není duchovní péče v mimořádných situacích vnímána jako „cizorodý prvek“, nýbrž jako ceněná odborná pomoc.²¹

19 Srov. © NOTFALLSEELSORGE IN ÖSTERREICH, Struktur der Notfallseelsorge (online), dostupné na: <http://www.notfallseelsorge.at/>, citováno dne 19. 06. 2016.

20 Thomas ZIPPERT, Notfallseelsorge als kirchliche Aufgabe, in: *Handbuch Notfallseelsorge*, 3. přeprac. vyd., ed. Joachim MÜLLER-LANGE – Uwe RIESKE – Jutta UNRUH, Edewecht: Stumpf + Kossendey, 2013, s. 30.

21 Srov. Ulrich SLATOSCH, Notfallseelsorge: Entwicklungen – Gegenwart – offene Zukunft, in: *Notfallseelsorge. Ein Handbuch*, ed. Christof BREITSAMETER, Münster: Aschendorff Verlag, 2012, s. 14–16.

Pro vyžádání duchovní péče v mimořádných situacích mají složky IZS k dispozici takzvaný „indikační katalog“;²² tedy specifikaci situací, v nichž lze duchovní péči vyžádat. K těmto situacím patří přirozené úmrtí v domácím prostředí, dále úmrtí z neznámé příčiny v domácím prostředí, jako je např. syndrom náhlého úmrtí kojence, ale také suicidium, v prostředí mimo domov jsou to pak zejména dopravní nehody, s nimi související spolupráce s policií při informování pozůstalých a následná podpora a nabídka osobního rozhovoru, dále neúspěšná resuscitace, rovněž pomoc při katastrofách s velkým rozsahem škod, jako jsou povodně, požáry, zemětřesení, železniční či letecká neštěstí apod., důvodem k vyžádání duchovní péče v mimořádných situacích může být např. i přepadení banky se zadržováním rukojmí.²³ Tyto situace vyžadují diferencované a flexibilní pastorační jednání a odbornou a vnímavou duchovní péči. „Na rozhraní života a mnohdy ‚předčasné‘ smrti často vyvstávají otázky po smyslu, vině a odpuštění, hrozí ztráta životní síly a jistoty víry (...).“²⁴ Zejména v situacích náhlého úmrtí je prvotním úkolem osob poskytujících duchovní péči v mimořádných situacích uklidnit postižené, strukturovat informační chaos, umožnit kontakt s realitou a její vnímání, pomoci nalézt slova pro to, co zasažení právě prožívají, poskytnout prostor pro emoční reakce. Přejí-li si to postižení, pomáhají osoby poskytující duchovní péči v mimořádných situacích modlitbou, požehnáním zemřelému apod. Důležitá je úzká spolupráce se sociálním okolím zasaženého a v případě potřeby nabídka možné následné pomoci v zařízeních jak církevního, tak komunálního charakteru.²⁵

1.4 Duchovní péče v mimořádných situacích v České republice

Problematika duchovní péče při tzv. mimořádných událostech byla diskutována i v České republice. Duchovní péči zmiňuje *Vyhláška* Ministerstva vnitra ze dne 22. června 2001 *o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany*, v níž se v § 26 uvádí, že „velitel zásahu může prostřednictvím příslušného operačního střediska žádat o zabezpečení zdravotní péče, hygienické a protiepidemické péče a **sociální a duchovní péče pro postižené, nemocné a zraněné** (odst. 4 b).“²⁶

O duchovní pomoci hovoří také *Dohoda o spolupráci* mezi Ministerstvem vnitra – Generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru ČR (MV – GŘ HZS ČR) na jedné straně a zástupci České biskupské konference (ČBK) a Ekumenické rady církví (ERC) na straně druhé²⁷, uzavřená v lednu 2003 s cílem

„vytvořit podmínky pro spolupráci IZS s charitativními organizacemi církví a upravit zásady jejich spolupráce ‚při přípravě a realizaci opatření v oblasti ochrany obyvatelstva, zejména humanitární, psychologické a duchovní pomoci. (...) MV – GŘ HZS ČR podle této *Dohody* zajistí ‚podmínky pro zařazování duchovních, zástupců církví a církevních charitativních organizací do krizových štábů (...) pro poskytování humanitární, psychologické a duchovní pomoci obyvatelstvu a pro jejich přípravu‘“.²⁸

22 V České republice je „manuálem“ pro činnost jednotlivých složek IZS při společném zásahu tzv. Katalog typových činností, který obsahuje pevně stanovený seznam úkolů a úkonů, které musí každá ze složek IZS zajistit. Zajištění duchovní pomoci zde však uvedeno není.

23 Srov. tamtéž, s. 16–19.

24 DIE DEUTSCHEN BISCHÖFE, *Tote begraben und Trauernde trösten. Bestattungskultur im Wandel aus katholischer Sicht*, Bonn: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, 2005, s. 41.

25 Srov. tamtéž, s. 41.

26 © VYHLÁŠKA MV o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany (online), dostupné na: <https://docs.google.com/viewer?url=http://storage.pozary.cz/2012/08/uz4f0c7cd27c424/obr50337767f2854.pdf>, citováno dne 30. 10. 2016. Zvýrazněno autorem.

27 Srov. Karel ŠIMR (ed.), *Duchovní péče při mimořádných událostech*, sborník ze semináře, Plzeň: Diecézní charita Plzeň, 2005, s. 2.

28 Dohoda o spolupráci mezi HZS, ERC a ČBK, in: Bohumila BAŠTECKÁ a kol., *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*, Praha: Grada, 2005, s. 260.

K desátému výročí vzniku *Dohody* se v listopadu 2012 konala na Evangelické teologické fakultě UK mezioborová konference s názvem *Unášeni větrem, zmítání bouří: Na jedné lodi*, která si nejen připomněla vznik *Dohody*, ale snažila se rovněž reflektovat očekávání s ní spojená, jejich naplňování, nedostatky a vyjasnit možnosti a podmínky další spolupráce církví a státu při neštěstích a katastrofách.²⁹

V roce 2005 se v plzeňské diecézi uskutečnil seminář *Duchovní péče při mimořádných událostech*, který se zabýval tématy jako role duchovního při mimořádných událostech, duchovní služba v krizových situacích, duchovní péče a krizová intervence při mimořádných událostech v Německu a další.³⁰ Byla zde zdůrazněna potřeba

„stanovit základní pravidla k vytváření prostředí pro organizování a zabezpečování poskytnutí duchovní pomoci postiženým a strádajícím osobám při mimořádných událostech, resp. krizových situacích spojených s válečným konfliktem, velkými živelnými pohromami, průmyslovými haváriemi a sociálními konflikty (...) a vytvořit pro duchovní resp. církevní personál (...) nezbytný status umožňující jim poskytnout duchovní pomoc.“³¹

Zároveň bylo konstatováno, že „dosud na jednotlivých úrovních orgánů krizového managementu nebyla plánována ani v praxi nějakým způsobem realizována krizová opatření týkající se poskytování duchovní pomoci.“³²

V roce 2011 byla mezi Ministerstvem vnitra ČR na jedné straně a zástupci ČBK a ERC na straně druhé podepsána *Dohoda o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče*. Tato *Dohoda* stanovuje podmínky pro „poskytování posttraumatické intervenční péče osobami, které vykonávají duchovenskou činnost, příslušníkům PČR a HZS ČR, zaměstnancům PČR a Ministerstva vnitra, jejich rodinným příslušníkům, osobám blízkým a osobám z řad veřejnosti, tj. obětem mimořádných událostí nebo trestných činů.“³³ V České republice sice zatím neexistuje obdoba Notfallseelsorge tak, jak je poskytována v německojazyčné oblasti, existuje však snaha o spolupráci IZS s charitativními organizacemi církví. Příkladem je vytvoření krizové služby plzeňské Diecézní charity, která se stala součástí integrovaného záchranného systému Plzeňského kraje.

„Krizový štáb vyjíždí do terénu k události na výzvu hasičů, policie či zdravotníků a poskytuje pomoc na místě. (...) Tým přímo na místě poskytne krizovou intervenci – promluví si s postiženými, uklidní je, podá sklenici vody, zajistí nejnnutnější materiální pomoc a poté poradí s dalšími kroky. V případě potřeby doprovází tým postižené i v dalších dnech: zprostředkuje sociální, právní nebo technické poradenství, pomůže při jednání s úřady, ale také dává psychickou podporu při vyrovnávání se s následky traumatu.“³⁴

29 Srov. © ČESKÝ ROZHLAS, Konference ukázala slabiny i možnosti spolupráce církví a hasičů (online), dostupné na: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/konference-ukazala-slabiny-i-moznosti-spoluprace-cirkvi-a-hasicu--1140376, citováno dne 03. 11. 2016.

30 Srov. ŠIMR (ed.), *Duchovní péče při mimořádných událostech*, s. 1.

31 Tamtéž, s. 10.

32 Tamtéž.

33 © Dohoda o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče (online), dostupné na: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dohoda-posttraumatickepece.pdf>, citováno dne 19. 06. 2016.

34 © ČRo PLZEŇ, Už v padesáti případech od počátku roku pomohla krizová služba plzeňské charity (online), dostupné na: http://www.rozhlas.cz/plzen/zpravodajstvi/_zprava/129177?, citováno dne 21. 10. 2016

Ačkoli se zde nejedná o duchovní pomoc ve smyslu výše uvedené Notfallseelsorge, může být plzeňská diecéze dobrým příkladem toho, jakým způsobem lze spolupracovat v krizových situacích na úrovni diecéze a kraje a může být inspirací při případných úvahách o zavedení duchovní péče v mimořádných situacích v České republice.

Jiným příkladem, tentokrát ze zahraničí, může být Německý červený kříž. V rámci svého poslání pomáhat v humanitární, sociální, zdravotní oblasti zřídil vlastní krizovou intervenční službu, která poskytuje časově omezené, krátkodobé doprovázení lidí v krizových situacích. K úkolům krizových interventů patří doprovázení postižených, aktivování sociální sítě, podpora a pomoc v organizačních záležitostech a organizování následné pomoci v případech neštěstí, velkého počtu zraněných či katastrof. Německý červený kříž přitom úzce spolupracuje s církvemi a krizoví intervenenti informují postižené o nabídce a pomoci ze strany církví – např. v podobě duchovní péče v mimořádných situacích.³⁵

2. Duchovní péče v mimořádných situacích a její biblicko-teologická východiska

Biblicko-teologická reflexe a křesťanská motivace jsou, jak zdůrazňuje Kai Herberhold, nezbytným předpokladem duchovní péče v mimořádných situacích, neboť právě z nich duchovní péče vyrůstá. V Písmu, zdroji naší víry, má duchovní péče v mimořádných situacích své biblicko-teologické ukotvení, odůvodnění a tím i základ pro jednání, které je pastorační úlohou církve, pro svou oprávněnost a existenci.³⁶

2.1 Obecná východiska

Písmo svaté je plné příběhů o individuální či kolektivní nouzi a Boží pomoci, o zápasu člověka se zlem, které zakouší a které ho odkazuje k Bohu, je „jako velká kniha o utrpení“.³⁷

To, co však podle Jana Hellera „prochází celou Biblí jako červená nit, a nejzřetelněji a nejhlouběji spojuje Starý a Nový zákon, je poselství o Bohu, který se sklání, ba sestupuje k člověku (...) Bůh jedná, zasahuje, vysvobozuje, zachraňuje. A dosvědčování Božích zásahů či zásahu, Božího vysvoboditelského jednání, je podstatou a jádrem celé biblické struktury.“³⁸

Bůh se v dějinách vyvoleného národa projevuje jako Bůh věrný, Bůh, který zachovává smlouvu, který pečuje o svůj lid i jednotlivce; je Immanuel – Bůh, který je se svým lidem. Jméno, které zjevuje Mojžíšovi v hořícím keři, je toho dokladem.

„Jsem, který jsem“ (Ex 3,14) lze podle Hellera interpretovat „Jsem ten, který je působivě přítomen, a to ze své vlastní vůle a vlastního rozhodnutí, ne teprve na základě vzývání a kultu (...). Obsah jména JHVH se tak kryje s obsahem jména Immanuel, „S námi Bůh, které je podobně jako JHVH svědectvím o tom, že Bůh je tu s námi, že je nám blízko, protože sestoupil a přišel“.³⁹

Bůh zachovává, projevuje a zviditelňuje tuto věrnost v osobě Ježíše Krista, v němž se naplnily starozákonní přísliby záchrany a změny údělu chudých a trpících (srov. Iz 61,1–2).⁴⁰ Jádrem Ježíšova

35 Srov. Kai HERBERHOLD, „Ich kenne ihr Leid“ (Ex 3,7): Notfallseelsorge in Deutschland, s. 118–119.

36 Srov. tamtéž, s. 151.

37 *Salvifici doloris*, 6.

38 Jan HELLER, *Bůh sestupující: Pokus o christologii Starého zákona*, Praha: Kalich, 1994, s. 7, s. 13.

39 Tamtéž, s. 69–70.

40 Srov. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Bible a morálka: Biblické kořeny křesťanského jednání*, Kostelní Vydří: Karmelitánské

veřejného působení je zvěst o Božím království a znamením jeho blízkosti jsou Ježíšovy skutky, především uzdravování a exorcismy. Ježíš vždy stojí na straně potřebných a v jeho příklonu k těm, jimiž druzí opovrhují, se projevuje Boží záměr s každým člověkem, stejně jako důstojnost každého člověka.

Zvěst o Božím království a obraz Boha jakožto Boha uzdravujícího, usmiřujícího, milujícího se ozřejmují v hodině Ježíšovy smrti na kříži. Podle C. V. Pospíšila je „společným jmenovatelem celého Ježíšova veřejného působení synovská poslušnost a jeho láska k postiženým, vyobcovaným, opomíjeným, hříšníkům a právě tento postoj zcela svobodné *caritas* dochází svého maximálního vyjádření v hodině kříže (srov. Flp 2,6–8; Řím 5,7–8).“⁴¹ „Kristovým křížem se nejen uskutečnilo vykoupění, ale *bylo vykoupěno* i samo lidské utrpení.“⁴² Utrpení bylo proměněno a je proto třeba vidět ho v kontextu Kristovy smrti a jeho zmrtvýchvstání. Lidský život zůstává křehký a ohrožený, nemoci, bolest, utrpení a smrt k němu neodmyslitelně patří, Kristus však „svou smrtí smrt přemohl“ a vnitřně proměnil, takže můžeme „hovořit o vykoupěné smrti, přesně podle pravidla: Co bylo přijato Slovem, to může být spaseno.“⁴³ Tím člověku otevřel cestu k Otci – „při Ježíšově smrti se roztrhla chrámová opona (srov. Mt 27,51; Mk 15,38; L 23,45) – roztržení chrámové opony (...) znamená, že přístup k Bohu je nyní volný.“⁴⁴ Neznamena to, že v životě – i věřících lidí – již nikdy nebude žádná bolest (srov. Ř 7,24), ale je možné jí čelit s důvěrou v Boží pomoc a lásku, od níž nás neodloučí ani soužení, úzkost, pronásledování nebo hlad, bída, ba ani smrt (srov. Ř 8,35.38–39). Duchovní péče v mimořádných situacích je – často implicitním – zvěstováním této lásky Boha k člověku a Boží blízkosti, a to i v extrémních životních situacích jako je umírání a smrt. Jejím úkolem je především stát v těchto situacích po boku trpícího člověka a zvěstovat Boha, který je přítomný i v situacích krizí, byť se může zdát být Bohem neznámým či zastřeným, a který i tváří v tvář tragickým událostem zůstává nosným základem, Bohem-s-námi. Toto je proprium duchovní péče v mimořádných situacích.

2.2 Duchovní péče v mimořádných situacích v perspektivě vybraných biblicko-teologických motivů

Duchovní péče v mimořádných situacích je především bezprostřední pomocí člověku v nouzi, která může mít různé podoby, jak o nich hovoří i následující perikopy, které tvoří biblicko-teologické východisko pro duchovní péči v mimořádných situacích. Mnohá z uvedených podobenství mají širší platnost a lze je vztáhnout ke křesťanské pomoci člověku v nouzi obecně. Tím však není nijak umenšena jejich relevantnost pro duchovní péči v mimořádných situacích, neboť i pro ni přinášejí řadu konkrétních podnětů.

2.2.1 Pohotovost k okamžité, bezpodmínečné pomoci v situaci nouze

Andreas Müller-Cyran považuje za první „zásah“ duchovní péče v mimořádných situacích příběh ze Skutků apoštolů (srov. Sk 9,36–43). Po smrti jedné ženy jsou dva muži posláni k Petrovi, který se zdržoval v blízké vesnici s naléhavou prosbou: „Přijď rychle k nám!“ Petr se hned s nimi vydal na cestu“ (Sk 9,38b–39a). Petrovo jednání je vzorem pro duchovní péči v mimořádných situacích

nakladatelství, 2010, s. 55.

41 Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 325.

42 *Salvífici doloris*, 19.

43 POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 375.

44 Joseph RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, 2. díl, Brno: Barrister & Principal, 2011, s. 137.

hned z několika důvodů: apoštol se neptá na důvody jejich prosby, na to, jaký člověk zemřel, zda se „vyplatí“ nechat se vyrušit a jít s nimi, nezkoumá, zda zesnulá žena byla či nebyla pokřtěna, ale v situaci nouze se s nimi ihned vydává na cestu.⁴⁵

O obdobném jednání jako Skutky apoštolů, byť ve zcela odlišné situaci nouze, vypráví známé podobenství o milosrdném Samařanu (L 10,25–37), které je základním obrazem křesťanské etiky (nejen) charitativních organizací církve⁴⁶ a bývá považováno za vzor pomáhajícího jednání. Také Samařan, který se setkává s člověkem v akutní osobní nouzi, je – podobně jako Petr – hotov okamžitě pomoci bez ohledu na náboženství, rasu či původ postiženého i bez nároku na odměnu. Obě perikopy, ačkoli vyprávějí o odlišných situacích nouze, jsou z výše uvedených důvodů vzorem pro jednání osob poskytujících duchovní péči v mimořádných situacích. K připravenosti pomoci druhým v nouzi vybízí např. i kniha Sírachovec, jejíž autor požaduje, aby se lidé neodvraceli ani od mrtvých, ani od plačících či nemocných, aby sdíleli smutek s těmi, kdo truchlí a utěšovali je (Sír 7,33–35).

2.2.2 „Kenoze prázdných rukou“

Kromě této připravenosti zasahovat u mimořádných situací je důležitý také přiměřený a vhodný způsob pastoračního jednání. Příklad takového jednání lze nalézt v knize Jóba. Je to postoj Jobových přátel, kteří zpočátku mlčí a pomáhají tak svou empatií, svým spolu-trpěním nést Jobovo utrpení. Když však Jób sám přeruší mlčení, aby vykřičel svou bolest (srov. Jb 3,1–13), jeho přátelé – místo setrvání v účastném mlčení – snášejí řadu argumentů proti (srov. Jb 4,17–21; 17–18), zlehčují Jóbovu bolest, svými argumenty jeho utrpení naopak dále prohlubují (srov. Jb 6, 1–26).⁴⁷ V souvislosti s Jóbovým příběhem zmiňuje Traugott Jähnichen výraz „kenoze prázdných rukou“. Tento výraz použil někdejší erfurtský probošt Heino Falcke v souvislosti s útokem, ke kterému došlo v dubnu 2002 na Gutenbergově gymnáziu v Erfurtu, při němž zahynulo 13 učitelů, sekretářka, student, policista a sám útočník. Právě H. Falcke tehdy použil při teologické interpretaci události výraz „kenoze prázdných rukou“ ve smyslu kenoze Ježíše Krista, jak ji popisuje list Filipským (Fp 2,7n.). Tato kenoze podle Falckeho znamená zdržet se jakéhokoli jednání a mluvení, být solidární s postiženými v bezmoci a neschopnosti hovořit, spolu-nést jejich utrpení a unést a vydržet chvíle mlčení. Tento postoj připomíná postoj Jobových přátel, kteří „potom seděli spolu s ním na zemi po sedm dní a nocí a slova k němu žádný nepromluvil, neboť viděli, že jeho bolest je nesmírná“ (Jb 2,13). Právě tuto zdrženlivost označuje Falcke za postoj, který je spjatý s bezpodmínečnou lidskou solidaritou v utrpení a který je ve smyslu kenoze základním postojem otevírajícím prostor modlitbám, otázkám i výčitkám vůči Bohu, postojem, který jediný dovoluje teologicky interpretovat tragické události.⁴⁸ Obdobnými slovy to vyjadřuje např. Aleš Opatrný: „Kdo chce mluvit o utrpení, jeho smyslu a jeho křesťanské hodnotě, má opravdu vážít každé slovo (...). Povrchní a zkratkovité interpretace Ježíšova utrpení a naší účasti na něm nepomohou, spíš uškodí.“⁴⁹ Při „zásahu“ duchovní péče v mimořádných situacích nejde o apologetickou argumentaci či řešení problému teodiceje, ale především o autentické „bytí-s“ postiženým, jak o něm mluví např. papež

45 Srov. Andreas MÜLLER-CYRAN, Notfallseelsorge: Seelsorge am Karsamstag, in: *Unterwegs zu einer Ethik pastoralen Handelns*, ed. Markus GRAULICH – Martin SEIDNADER, Würzburg: Echter, 2011, s. 141.

46 Srov. *Deus caritas est*, 31a.

47 Srov. HERBERHOLD, „Ich kenne ihr Leid“ (Ex 3,7): Notfallseelsorge in Deutschland, s. 154–155.

48 Srov. Traugott JÄHNICHEN, Von Gott reden angesichts von Leiden und Tod. Die Theodizee in der Notfallseelsorge, in: *Notfallseelsorge. Ein Handbuch*, ed. Christof BREITSAMETER, Münster: Aschendorff Verlag, 2012, s. 128–129.

49 Aleš OPATRŇÝ, *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství Pražském, 2005, s. 28.

Benedikt XVI.⁵⁰

Podobným příkladem je i Ježíšova matka Marie. Maria, ta, „která všechno v mysli zachovávala a rozvažovala o tom“ (L 2,19), je v Ježíšově životě často v pozadí, je „jen“ u toho, ale v hodině Ježíšova umírání a smrti stojí na jeho straně a setrvává s ním. Nemůže – podobně jako Šimon z Kyrény – situaci změnit, ale oba jsou zde a nesou těžké chvíle spolu s ním (srov. Mt 27,32; Mk 15,21; Ga 6,2).⁵¹ Podobně jako u knihy Jób můžeme i zde hovořit o „kenozi prázdných rukou“, nic již nelze změnit, nic nelze dělat, jen být v situaci krize solidární s postiženými v jejich bezmoci, spolu-nést a sdílet jejich utrpení a unést chvíle mlčení.

2.2.3 „Jsem s Vámi“ jako příslib Boží přítomnosti

A. Müller-Cyran, jáhen a vedoucí oddělení Notfallseelsorge v arcibiskupství München-Freising, uvádí zkušenost mnohých osob poskytujících duchovní péči v mimořádných situacích, které při prvním kontaktu s postiženým člověkem pociťovaly jako nepřiměřené představit se svým jménem, neboť postižený – zcela „v zajetí“ náhlé ztráty blízkého člověka – většinou nebyl schopen vnímat jejich jméno. Při prvním představení se proto ukázala být vhodnou věta: „Já na Vás mám teď čas“. Tato formulace podle Müller-Cyрана vystihuje potřebu postiženého, který je obklopen mnoha lidmi ze složek IZS, cítí se však přehlížený a zmatený tím, co se v jeho okolí odehrává, sám sebe zažívá jako bezmocného a své okolí jako chaotické.⁵² Tato věta může, ne náhodně, evokovat vztah k Božímu jménu (srov. Ex 3,14), neboť v představení se větou „Mám na Vás čas a jsem tu teď pro Vás“ podle Müller-Cyрана implicitně zaznívá Boží příslib Mojžíšovi a jeho lidu „(...) viděl jsem ujařmení svého lidu (...). Znímám jeho bolesti. Sestoupil jsem, abych jej vysvobodil (...)“ (Ex 3,7–8). „V příslibu přítomnosti, která se uskutečňuje v setkání s druhým člověkem, spočívá první krok ke zkušenosti, že v bolesti a smutku není člověk sám a může to být pro něj zdrojem útěchy.“⁵³ Príslib přítomnosti neznamena, že vše bude takové jako předtím, je to spíše sdílení bezmoci traumatizovaného a truchlícího člověka, ale také těch, kteří chtějí pomoci, nedokáží však ani přes veškeré úsilí a techniku zabránit smrti. Tento příslib pouhé přítomnosti odkazuje k jádru duchovní péče v mimořádných situacích, která nespočívá ani tak v konání a jednání, jako v síle vydržet bezmoc a mlčení truchlících. Osoba poskytující duchovní péči v mimořádných situacích se představuje jako ten, kdo „je s-“ druhým člověkem, jako „já jsem tu s Vámi a pro Vás“, zároveň však ví, že v tomto „bytí s-“ člověkem v nouzi je přítomen Ten, který jí v této situaci dodává oporu, kterou ona předává dále truchlícím.⁵⁴

2.2.4 Řeč modlitby

Mlčení otevírá, jak bylo řečeno výše, prostor modlitbám, rituálům rozloučení, truchlení, které pomáhají postiženým při hledání toho, co jim může poskytnout oporu, naději a útěchu. Jednou z podob modlitby, používané mimo jiné i v duchovní péči v mimořádných situacích, je modlitba žalmů. Žalmy i v obtížných situacích, v okamžicích „Božího mlčení“ (Ž 77) dosvědčují velké činy Boží, jsou pro čtenáře zároveň Božím slovem, napomínají, varují a utěšují. Je v nich obsaženo to, co lidé prožívají, cítí a co ve svých nárcích, prosbách a přáních adresují Bohu.⁵⁵ Proto mají více

50 Srov. *Spe salvi*, 38, 39.

51 Srov. HERBERHOLD, „Ich kenne ihr Leid“ (Ex 3,7): Notfallseelsorge in Deutschland, s. 162.

52 Srov. MÜLLER-CYRAN, Notfallseelsorge: Seelsorge am Karsamstag, s. 145.

53 Tamtéž, s. 146.

54 Tamtéž, s. 146–147.

55 Srov. HERBERHOLD, „Ich kenne ihr Leid“ (Ex 3,7): Notfallseelsorge in Deutschland, s. 155–156.

než kde jinde své místo právě v duchovní péči v mimořádných situacích, neboť mohou být pro postižené výrazem jejich vlastní tragické zkušenosti. J. B. Metz hovoří v této souvislosti o „mystice protřpení se k Bohu“, s níž se v izraelské tradici modlitby setkáváme – v žalmech, žalozpěvech, v knize Jób i na řadě míst knih prorockých.

„Řeč těchto modliteb je sama řečí utrpení, je to řeč krizí, řeč protivenství a radikálního ohrožení, řeč žalu a obžaloby, řeč výkřiku. Řeč této mystiky Boha není útěšnou odpovědí na prožité utrpení, ale vášnivým dotazem na Boha uprostřed utrpení, dotazem plným napjatého očekávání. (Dotazem na Boha) který je vždy něčím jiným než ozvěnou našich přání, i kdyby byla sebehoroucnější; který je vždy víc a něco jiného než odpovědí na naše otázky, i kdyby byly nejtvrďší a nejvášnivější – jako klade Jób, jako klade konečně i Ježíš.“⁵⁶

V žalmech se smutek, bolest, neschopnost hovořit transformuje do řeči žalu, jejich prostřednictvím se artikuluje bolest, zlost a bezradnost, která je předkládána Bohu. V modlitbě žalmu postižení zakoušejí, že a jakým způsobem lze mluvit k Bohu a především, že je tu někdo, komu lze adresovat vlastní bolestné otázky. Modlitba v situacích nouze je zápasem o zakoušení přítomnosti Boha v Boží nepřítomnosti a mlčení a může být prvním, důležitým krokem ke zvládnutí dramatické situace.⁵⁷

2.2.5 Zvěstování smrti

Osoby poskytující duchovní péči v mimořádných situacích bývají přítomny v okamžicích, kdy je pozůstalým předávána zpráva o smrti jejich blízkého. Z teologického hlediska je zde pro duchovní péči v mimořádných situacích důležitý jeden aspekt, který je v bohoslužbě při slavení eucharistie spojený s aklamací, kterou přednáší jáhen či kněz: „Tajemství víry“. Shromáždění věřící odpovídají: „Tvou smrt zvěstujeme, tvé vzkříšení vyznáváme, na tvůj příchod čekáme, Pane...“. Pro duchovní péči v mimořádných situacích je podstatné, že chválu vzkříšení předchází zvěstování smrti. „Zvěstovat“ zde znamená přiznat si skutečnost, že nastala smrt. Osoby poskytující duchovní péči v mimořádných situacích jsou často prvními, komu mohou pozůstalí vyprávět, jak jejich milovaný člověk zemřel, a přispívají k tomu, že může být smrt zvěstována. Ten, kdo zná proces truchlení, ví, co znamená, nebyla-li smrt zvěstována, nepřijal-li pozůstalý skutečnost, že se ten, kdo mu byl blízký, již nikdy nevrátí domů. Zvěstování smrti představuje nezbytnou, dialektickou složku chvály vzkříšení. Jen tam, kde je hlášána smrt, je také možné chválit vzkříšení. Přejdeme-li zvěstování smrti, zůstane chvála vzkříšení psychicky i liturgicky „viset ve vzduchu“, neboť chybí její předpoklad. Duchovní péče v mimořádných situacích tak v situaci náhlé smrti dává jejímu zvěstování konkrétní výraz.⁵⁸

2.2.6 Doprovázení

Duchovní péče v mimořádných situacích je především pomocí v situaci akutní nouze, na rozdíl od složek IZS, jejichž zásah se počítá v řádu minut, však duchovní péče v mimořádných situacích

56 Johann Baptist METZ, *Úvahy o politické teologii*, Praha: Oikoymenh, 1994, s. 93.

57 Srov. JÄHNICHEN, Von Gott reden angesichts von Leiden und Tod, s. 129–130.

58 Srov. SLATOSCH, Notfallseelsorge: Entwicklungen – Gegenwart – offene Zukunft, s. 19; dále srov. MÜLLER-CYRAN, Notfallseelsorge: Seelsorge am Karsamstag, s. 147–148.

přichází ke slovu, až když událost nastala, tedy často teprve tehdy, kdy už lékař záchranné služby konstatoval smrt, a zaměřuje se spíše na účinky náhlé smrti na pozůstalé.⁵⁹ Pomoc pozůstalým proto může mít i charakter následného dlouhodobějšího doprovázení. K. Šimr uvádí, že v „první duchovní pomoci“ nejde ani tak o rozhovor, ale „spíše o ticho, modlitbu a rituály, které otvírají prostor pro vnímání toho, co nás přesahuje. Rozhovor se v duchovní pomoci uplatní spíše ve střednědobé fázi týdnů a měsíců po události, charakterizované otázkami po smyslu, vině či vytvářením nového vztahu k zemřelým.“⁶⁰

Příklad toho, jak může vypadat doprovázení v duchu Ježíšovy praxe, podává perikopa o zjevení na cestě do Emauz (L 24,13–35). Vypráví známý příběh o dvou učednících, kteří spolu na cestě z Jeruzaléma do Emauz rozmlouvají o předchozích událostech, kterými jsou zasaženi a otřeseni. Na cestě se k nim připojí Ježíš, kterého však nepoznávají. Tento „neznámý“ jim nejprve naslouchá, mlčí s nimi, doprovází je na jejich cestě, bere vážně jejich situaci i obavy. Teprve poté jim vykládá Písmo a uvádí do souvislosti předchozí události s tím, „co se na něj ve všech částech Písma vztahovalo“ (srov. L 24,27). Tento způsob doprovázení umožňuje učedníkům podívat se na věci z jiné perspektivy, otevírá jim mysl (srov. L 24,32). Setkávají se s Ježíšem na společné cestě, ve výkladu Písma, v modlitbě, při lámání chleba (L 24,30–31) a toto setkání je, jak uvádí K. Herberhold, dodnes přítomno v základních realizačních funkcích církve – v diakonii, martyrii, leiturgii a koinonii.⁶¹

Müller-Cyran nazývá duchovní péči v mimořádných situacích „pastorací Bílé soboty“.

„Situace, v níž osoby poskytující duchovní péči v mimořádných situacích v případě náhlé smrti doprovází pozůstalé, odráží cosi z ,už ne‘ a ,ještě ne‘ Bílé soboty: ,vlastně už není příliš co ,dělat‘, než především být tady pro pozůstalé. V popředí doprovázení není ani mluvení, ani jednání. Ústřední je však pro duchovní péči v mimořádných situacích to, co je konstitutivní i pro zkušenost Velikonoc: rozloučení se zesnulým. Tak jako ženy, které za ranního šera jdou k Ježíšovu mrtvému tělu (Mt 28, 1; Mk 16, 1; Lk 24, 1; Jan 20, 1), jde pastorační pracovník s pozůstalými – kde je to možné – k mrtvému tělu zemřelého.“⁶²

Pastorace tváří v tvář smrti je především pastorací Bílé soboty. Vystavit se mlčení a prázdnotě Bílé soboty dnes umožňuje setkat se se strachem a zármutkem lidí okolo Ježíše tehdy. Setkat se s důvodem křesťanské naděje a víry.⁶³

Závěr

Duchovní péče v mimořádných situacích je, jak bylo výše uvedeno, službou církve člověku v situaci akutní osobní nouze, je „první pomocí pro duši“ lidem zasaženým neočekávaným a náhlým neštěstím. Osoby poskytující duchovní péči v mimořádných situacích doprovázejí postižené v těchto situacích nouze, pomáhají jim překonat počáteční bezmoc, řešit nastalé problémy a ve spolupráci s rodinou, přáteli, kolegy, farností aktivovat zdroje vnitřní síly. Umožňují pomocí modlitby, rituálů vytvořit bezpečný prostor pro rozloučení se zesnulým, pomáhají postiženým

59 Srov. MÜLLER-CYRAN, Notfallseelsorge: Seelsorge am Karsamstag, s. 140–141.

60 Karel ŠIMR, Neštěstí, náboženství a duchovnost, in: Bohumila BAŠTECKÁ a kol., *Psychosociální krizová spolupráce*, Praha: Grada, 1. vyd., 2013, s. 40.

61 Srov. HERBERHOLD, „Ich kenne ihr Leid“ (Ex 3,7): Notfallseelsorge in Deutschland, s. 160.

62 MÜLLER-CYRAN, Notfallseelsorge: Seelsorge am Karsamstag, s. 148–149.

63 Srov. tamtéž, s. 149.

svou přítomností, respektují jejich přání a potřeby, poskytují oporu a jistotu v situacích, kdy chybí opěrné body, pomáhají postiženým spolu-nést jejich utrpení a tímto spolubytím s člověkem v nouzi jsou znamením a nástrojem vnitřního spojení Boha s člověkem a člověka s Bohem v utrpení – bez ohledu na to, jaký stupeň víry a jaké znalosti křesťanství tento člověk má. Jako křesťané dosvědčují svou víru v Boha následováním Krista v jeho příklonu k člověku v nouzi, v respektování jeho důstojnosti a stávají se tak svědky Boží lásky a blízkosti. Podobně jako učedníci na cestě do Emauz „musí stále znovu vycházet na cestu, stále znovu klást otázky, stále znovu naslouchat (...). Učedníci jsou na této cestě doprovázeni a sami se učí doprovázet. Učí se předávat zvěst, kterou slyšeli. Učí se hledat místo, odkud by měla jejich zvěst zaznít.“⁶⁴

Duchovní péče v mimořádných situacích (Notfallseelsorge) a její praktická a biblicko-teologická východiska

Abstrakt

Článek pojednává o duchovní péči v mimořádných situacích (Notfallseelsorge) jako jedné z oblastí, v níž je církev diakonicky přítomna ve společnosti, a o jejích praktických a biblicko-teologických východiscích. V první části článek představuje duchovní péči v mimořádných situacích v německé jazykové oblasti a podává stručný přehled situace v České republice. Druhá část je věnována biblickým textům a jejich reflexi jako nezbytnému předpokladu duchovní péče v mimořádných situacích.

Klíčová slova: mimořádná situace (Notfall), duchovní péče v mimořádných situacích (Notfallseelsorge), IZS, Česká republika, biblické motivy

Kontakt

Mgr. et Mgr. Jana Maryšková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta, Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Kněžská 8, 370 01 České Budějovice

marysj00@tf.jcu.cz

64 © Tomáš HALÍK, Ježíšův příběh zůstává otevřený. Proslov při udílení čestného doktorátu teologie na univerzitě v Erfurtu, 13. 11. 2014 (online), dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/proslovy-kazani/proslov/51/>, citováno dne 12. 11. 2016.